

USAID | **УКРАЇНА**
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПОСИЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

КОМЕНТАРІ ДО ПРОЕКТУ ПОРЯДКУ СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВОГО
СТУПЕНЯ

Контракт No. AID-OAA-I-13-00032, **Завдання No.** AID-121-TO-16-00003

Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя»

Представник спеціаліста з питань контрактів: Олександр Пісун, Менеджер проектів з розвитку демократії, Відділ сприяння розвитку демократії та врядування

Завдання розвитку 1: Більш інклюзивні, прозорі та підзвітні процеси врядування.

Автор: Лія Вортем, заслужений професор права, Католицький університет Америки

Надано:
Кімонікс Інтернешнл Інк.

8 листопада 2019 року

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Частина 1: Коментарі до проекту Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, підготовленого Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти України	5
Частина 2: Технічні пропозиції для Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України щодо форми і тексту проекту Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня.....	9
Додаток А: Проект Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня.....	18
Додаток Б: Біографія Лії Вортем	30

ВСТУП

У лютому 2019 року Програма USAID «Нове правосуддя» розіслала запит доктора Сергія Квіта, якого нещодавно обрали Головою Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти в Україні, щодо отримання коментарів. Д-р Квіт попросив надати коментарі щодо підходу до виявлення можливого плагіату в дисертаціях, поданих у минулому на здобуття наукового ступеню в Україні. Автор цього звіту, проф. Лія Вортем, консультувала Проект USAID «Справедливе правосуддя» і Програму USAID «Нове правосуддя» у минулих проектах із питань клінічної юридичної освіти, щодо проекту правил поведінки для українських правників, а також надавала коментарі до запропонованого курсу з професійної відповідальності, який було підготовлено робочою групою українських викладачів. (Надалі текст цього звіту буде викладено від першої особи однини).

Я відповіла на запит доктора Квіта, оскільки я працювала з питаннями академічної доброчесності і кодексами доброчесності у різних ролях відтоді, як стала викладачем права у 1981 році, і я маю глибокий професійний інтерес в цих темах. Оскільки я працюю в сфері юридичної освіти, випускники якої несуть величезну відповідальність перед системою правосуддя країни, академічна доброчесність є, на мою думку, надзвичайно важливою. Зі своїх спостережень можу сказати, що цінності, відображені у тому, як поводить сам заклад освіти, говорять голосніше, ніж те, що студенти читають у книжках чи чують на лекціях. У всіх академічних галузях заклади освіти мають бути націлені у просуванні невіддільного навчання і дослідження таким чином, щоб особи, які працюють із випускниками університетів і результатами їхніх досліджень могли бути впевненими в тому, що «продукти університетів» є саме такими, якими вони мають бути. Мається на увазі, що у такому разі можна припустити, що особа із докторським ступенем (чи будь-яким іншим ступенем або сертифікатом) отримала знання і здібності, необхідні для здобуття такого ступеня. Крім того, дослідження «можна» використовувати для посилань і розробки майбутніх досліджень, тобто там відсутні «фейкові дані» і є посилання, які демонструють, як ця робота пов'язана з минулими дослідженнями, а також що така робота не привласнює результати досліджень інших. Доброчесність університетів країни, а також освіти, яку студенти отримують до вступу до університету, є ключовим аспектом для розбудови спроможностей установ країни загалом.

Я почала викладати на факультеті права у Католицькому університеті Америки, у Вашингтоні, Окрузі Колумбія, у 1981 році та була заступником декана правничої школи протягом п'яти років. Сім років тому я отримала статус заслуженого професора, щоб мати більше часу для міжнародної діяльності з питань юридичної етики, правничих професій і юридичної освіти, які стали моїми основними сферами зацікавленості. Упродовж 22 років я працювала у 34 країнах у проектах, які стосувалися клінічної юридичної освіти, запровадження і покращення курсів із юридичної етики, реформи юридичної освіти і реформи правничої професії. Я і далі працюю на посаді директора сертифікаційної програми з американського права Католицького університету Америки в Ягеллонському

університеті у Кракові, Польща, з яким Католицький університет Америки співпрацює вже 20 років. Я також керую магістерською програмою (LL.M.) для міжнародних студентів, під час якої студенти проходять літню програму з американського права (ALP), яку пропонують у Кракові, а також літню сесію в Католицькому університеті Америки у Вашингтоні. Як програма ALP, так і програма LL.M. мають кодекси честі студентів, розроблені на основі кодексу, який використовується нашою правничою школою у Вашингтоні. І я є тією особою, яка відповідає за навчання відповідальності студентів відповідно до цих кодексів, а також за їх впровадження і дотримання. Це завдання та подібні обов'язки під час викладання у Католицькому університеті Америки у Вашингтоні передбачають роботу зі студентами, викладачами та персоналом щодо їхніх обов'язків і зобов'язань у забезпеченні не лише виконання правил, викладених у кодексі честі, а й дотримання цінностей, які він репрезентує.

Працюючи викладачем у Католицькому університеті Америки, я брала участь у дев'яти візитах із метою проведення оцінювання з питань акредитації/членства Американської асоціації юристів/Американської асоціації правничих шкіл, а також я надавала консультації щодо підходів до моніторингу, оцінювання, акредитації і запровадження стандартів під час своєї освітньої діяльності. Завдяки роботі в Католицькому університеті Америки та в інших країнах я знайома з питаннями, пов'язаними з діяльністю правничих шкіл, у центральних університетських органах і з тим, як працюють акредитація і регулювання в різних національних системах.

У 1981 році, моєму першому році викладання в Католицькому університеті Америки, я була членом комітету студентів і викладачів, який займався переглядом проекту кодексу честі, запропонованого студентами. Протягом 32 років викладання в Католицькому університеті Америки я очолювала або інакшим чином брала участь у роботі всіх комітетів, які займалися переглядами кодексу честі Католицького університету Америки і системи його впровадження. Зокрема, під час останнього етапу перегляду, я тісно співпрацювала із студентом-молодшим науковим співробітником, який вивчав практики інших правничих шкіл і літературу з цього питання. Упродовж років я виконувала різні функції в системі честі правничої школи: радника при студентській раді честі; «призначеного декана» з ухвалення рішень щодо того, чи є достатньо доказів для подальшого розгляду справи; після того, як я покинула адміністрацію, – «публічного захисника», який консультує студентів, якщо виникають такі питання.

Протягом семи років я була запрошеним Міжнародним науковцем Академічної програми вчених (Academic Fellows Program – AFP), яка фінансувалася Програмою підтримки вищої освіти Інституту відкритого суспільства (Open Society Institute). Місія AFP полягала у посиленні вищої освіти шляхом інвестування в молодих викладачів у 14 дисциплінах (у тому числі право) на території від Кавказу до Монголії, з особливою увагою на покращених навчальних стипендіях та викладанні. AFP щороку проводила два тренінги і конференцію з обміну для учасників. Деякі учасники AFP були викладачами-новаторами, які викладали курси із проведення досліджень та письма і розробляли нові академічні програми у своїх університетах. Навчальні курси про плагіат і попередження плагіату, а

також загальний розвиток культури академічної доброчесності були серед ключових завдань програми.

Під час написання коментарів, викладених у цьому звіті, я також консультувалася із Професором Фридериком Цолль, із яким я знайома 22 роки. Він є професором права в Ягеллонському університеті в Польщі та в Оснабрюцькому університеті в Німеччині. Упродовж майже 15 років професор Цолль виконував функцію проведення розслідування і накладення санкцій з дисциплінарних питань у Ягеллонському університеті, спершу по відношенню до студентів та згодом щодо викладачів, багатьох із яких звинувачували в плагіаті. У Ягеллонському університеті є кілька програм співпраці з українськими університетами, і професор Цолль багато працював в Україні, тому він досить добре знайомий з освітньою системою України, у тому числі з тим, як вона розвивалася протягом останніх двох десятиліть.

Як я вже зазначала, я прокоментувала запитання доктора Квіта, які отримала в лютому. 27 травня 2019 року, коли Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти працювало над розробкою політики, доктор Квіт попросив надати коментарі щодо певних аспектів, що я і зробила. На початку осені я також спілкувалася з доктором Квітом і Артемом Шаіповим, юридичним радником Програми USAID «Нове правосуддя», з метою отримання додаткової інформації. 16 вересня 2019 року я отримала переклад проекту «Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня» англійською мовою. 24 вересня я надала проект коментарів. Тоді я погодила з Програмою USAID «Нове правосуддя» і доктором Квітом формат цього звіту: загальні коментарі до проекту порядку, які можуть стати предметом громадського обговорення документа (викладені в Частині 1 цього звіту); технічні пропозиції щодо тексту документа (викладені в Частині 2 цього звіту).

ЧАСТИНА 1: КОМЕНТАРІ ДО ПРОЕКТУ ПОРЯДКУ СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ, ПІДГОТОВЛЕНОГО НАЦІОНАЛЬНИМ АГЕНТСТВОМ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Ці коментарі дають загальну оцінку Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, який було підготовлено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти України; цей порядок мені надав доктор Сергій Квіт, Голова Агентства. Наприкінці цього документа я пропоную короткий огляд свого досвіду з питань академічної доброчесності і боротьби з плагіатом.

Перш за все, документ є **чудовим і добре справляється із непростим завданням забезпечення збалансованого розгляду відповідних аспектів.**

Основним серед цих аспектів є впевненість у доброчесності присуджених ступенів і досліджень, які проводяться у закладах вищої освіти в Україні. Доброчесність університетів країни, а також освіти, яку студенти отримують до вступу до університету, є ключовим фактором забезпечення розбудови спроможностей закладів країни загалом. Навчальні заклади мають бути націлені на просування непідкупного навчання і дослідження; таким чином, особи, які працюють із випускниками університетів і результатами їхніх досліджень, можуть бути впевненими в тому, що «продукти університетів» є саме такими, якими вони мають бути. Мається на увазі, що у такому разі можна припустити, що особа із докторським ступенем (чи будь-яким іншим ступенем або сертифікатом) отримала знання і здібності, необхідні для здобуття такого ступеня. Крім того, дослідження «можна» використовувати для посилань і розробки майбутніх досліджень, тобто там відсутні «фейкові дані», і є посилання, які демонструють, як ця робота пов'язана з минулими дослідженнями, а також така робота не привласнює

результати досліджень інших. Цінності, відображені у поведінці вищих навчальних закладів говорять голосніше ніж те, що студенти читають у книжках чи чують на лекціях.

У процесі підготовки цього документа Агентство було змушене боротися з історичним контекстом, у якому плагіат вважався питанням авторського права, а не питанням основоположної доброчесності університету. Порядок мав враховувати різні повноваження, визначені законом у різні періоди в Україні. Хоча я і не досконало обізнана у законодавчій базі, Частина 2.3 **детально визначає параметри закону України, в межах якого цей новий порядок** має працювати з метою забезпечення того, що цей процес має юридичну силу і його можливо реалізувати у межах закону.

Порядок мав продемонструвати, що звинувачення в плагіаті щодо здобутих у минулому ступенів будуть братися до уваги і розслідуватися. ЗМІ, зацікавлені громадські організації і громадськість ймовірно будуть слідкувати за тим, як ці минулі проблеми розслідуються і вирішуються.

Водночас, порядок має бути справедливим до обвинувачених. Документ **обережно забезпечує баланс між тим, що громадськості «потрібно знати», занепокоєнням щодо посилення довіри до доброчесності ступенів, здобутих в українських університетах, репутацією таких закладів і справедливим ставленням до осіб, чії дисертації і наукові ступені можуть опинитися під загрозою.**

Я розумію, що існують складні питання щодо повноважень з огляду на діюче і попереднє законодавство. Хоча я і не досконало обізнана у законодавчій базі, пункт 2.3 проекту Порядку **детально визначає юридичні параметри, в межах яких цей новий Порядок** має працювати з метою забезпечення того, що цей процес має юридичну силу і його можливо реалізувати у межах закону.

Процес **призначення доповідача** для проведення попереднього розслідування і внесення пропозицій щодо дій здається гарною і ефективною ідеєю.

Я схвалюю те, що в разі ухвалення позитивного рішення про виявлення плагіату в дисертації є **потенційні наслідки не лише для особи, яка подала таку дисертацію на розгляд**, а й для наукового керівника, офіційних опонентів, які зробили позитивні висновки про наукову роботу, голови відповідної спеціалізованої вченої ради, членів разової спеціальної вченої ради і закладу вищої освіти, де це відбувалося (пункти 2.26 і 3.11).

Корисно, що документ **чітко визначає ролі, які будуть відігравати різноманітні залучені установи**: Комітет із питань етики, доповідач, Національне агентство.

Положення про залучення експертів для надання допомоги у визначенні наявності плагіату, є важливими для забезпечення ефективності процесу.

Потенційне покарання за подання скарги, яка виявиться необґрунтованою і недостовірною, має певною мірою контролювати процес і гарантувати, що він не буде використовуватися лише як політична зброя.

Положення пункту 3.3 про те, що **Національне агентство може ініціювати відповідне провадження на основі повідомлень у засобах масової інформації**, є раціональним, оскільки ймовірно журналісти-розслідувачі можуть відігравати важливу роль у висвітленні порушень.

Варіант, що «обвинувачена» особа може відмовитися від наукового ступеня, але не пізніше початку розгляду скарги щодо неї (пункт 5.2), також є цінною частиною документа.

Загалом документ має **вдалу структуру, яка легко сприймається і на яку легко посилаються**, у документі є п'ять секцій і пронумеровані пункти в межах цих секцій. Я надала Агентству деякі технічні пропозиції щодо тексту і форми. Проект Порядку є чудовим початком, із яким можна далі працювати.

Я розумію, що питання того, що робити з минулими дисертаціями та іншими науковими роботами з плагіатом у межах проекту Порядку, є пріоритетним завданням для Агентства. Перші випадки, розглянуті згідно з Порядком, ймовірно матимуть стримуючий вплив. Проте, можливо, **також важливим для Агентства буде наявність достатніх ресурсів для фокусування на «заохоченнях», які будуть мотивувати інтегрувати цінності академічної доброчесності до всіх програм закладів вищої освіти, у тому числі до навчальних програм з ефективною боротьби з плагіатом. Також можна застосовувати акредитаційні стандарти, які можуть передбачати не лише заохочення, а й виконання «покарань» щодо необхідного мінімального набору програм.** Зі свого досвіду можу сказати, що ефективні програми академічної доброчесності мають «завоювати серця і розуми» студентів, викладачів і персоналу, щоб вони розуміли їх важливість. «Сірі зони» щодо плагіату, збору даних та написання робіт також вимагають пояснення дозволеного.

У ширшому розумінні академічної доброчесності в перелічених «порушеннях» я не побачила згадки про **«гострайтинг»** або ж **«написання робіт на замовлення»**, що означає оплачування послуг іншої особи з написання наукової роботи на замовлення. Наскільки мені відомо, це досить поширена практика у всьому світі. Фара Стокмен і Карлос Мурейті, *Корпорація «Шахрайство»: Як написання робіт для американських студентів стало прибутковою професією за кордоном*, «Нью-Йорк Таймс» (7 вересня 2019 року) (Farah Stockman and Carlos Mureithi, *Cheating, Inc.: How Writing Papers for American College Students Has Become a Lucrative Profession Overseas*, N.Y. TIMES (Sept. 7, 2019), https://www.nytimes.com/2019/09/07/us/college-cheating-papers.html?&te=1&nl=morning-briefing&emc=edit_nn_20190908?campaign_id=9&instance_id=12230&segment_id=16842&user_id=0002bdfdf1ace6ed4145ba164fffd6&regi_id=26421157). Найм компетентного «гострайтера» (особи, яка пише роботи на замовлення) ймовірно допоможе уникнути плагіату, але це є ще серйознішим порушенням ніж те, яке здійснила особа, яка принаймні

знайшла з яких джерел скопіювати інформацію. Я не знаю, чи потрібні якісь законодавчі зміни, щоб Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти змогло також розглядати такі порушення, окрім плагіату, під час перегляду наукових робіт, або ж чи потрібні практики і політики, які будуть заохочувати до цього чи вимагати це від закладів вищої освіти. **Здається, що зусилля України, спрямовані на посилення культури академічної доброчесності і впевненості в дослідженнях науковців, також мають включати розгляд таких проблем, як гострайтинг і написання робіт на замовлення.**

ЧАСТИНА 2: ТЕХНІЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЩОДО ФОРМИ І ТЕКСТУ ПРОЕКТУ ПОРЯДКУ СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Нижче наведені коментарі у формі списку із посиланнями на відповідні частини проекту Порядку.

- А. Документ можна було би покращити шляхом включення **частини з визначеннями**.
1. Я припускаю, що поняття **Спеціалізованих вчених рад** є добре відомим терміном у системі вищої освіти в Україні. Проте було би корисно дати його визначення; ймовірно, для цього достатньо буде лише дати посилання на положення діючого закону чи іншого нормативно-правового акту.
  2. Я припускаю, що **Комітет із питань етики** – це новий орган, який створюється відповідно до аналізованого Порядку. Було би корисно надати більше інформації про цей орган, наприклад, як буде утворюватися його склад, будь-які параметри щодо розміру, тощо.
  3. Поняття «**дисертація**» вживається 37 разів у документі. Часто використовуються такі фрази як «дисертація (наукова доповідь, монографія), що подавалася до захисту та/або науковій публікації, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації». Можливо, було би корисно дати визначення поняття «дисертація», щоб включити ці інші додаткові поняття (чи утворити інший термін), і тоді використовувати таке визначене слово чи фразу для

окреслення концепту замість того, щоб багато разів повторювати всі ці слова. Повторення роблять документ довшим і важчим для сприйняття, а також створюють ризик того, що мається на увазі щось інше, якщо слова у фразі якось відрізняються у різних частинах. (Слово «дисертація» вживається щонайменше у пунктах 1.1, 1.5, 2.1, 2.3, 2.6, 2.8, 2.25, 2.26, 3.11, 3.13, 3.15 і 5.4.)

4. Найважливішим визначенням, ймовірно, є визначення поняття «**плагіат**». Із особистого досвіду, консультацій із моїм польським колегою професором Фредериком Цолль, який має понад 15 років досвіду роботи в Ягеллонському університеті в Кракові,¹ а також вивчення літератури на тему плагіату, можу сказати, що існують різні види плагіату, які часто неправильно розуміють. Напевно, всі погодяться, що копіювання цілої дисертації або статті, написаної іншою особою, або навіть певних сторінок з такої праці і представлення цього як своєї роботи без лапок при цитуванні є плагіатом. Більш спірним є той факт, що часто плагіатом не вважають ситуації, коли особи беруть якісь речення чи фрази, перефразовують ідеї, але не посилаються на оригінального автора чи перекладають щось з іншої мови без посилання на оригінал. Проект Порядку також посилається на «самоплагіат», який, як я розумію, означає використання частин зі своєї власної минулої роботи без зазначення, що це вже раніше представлялося в іншій роботі. На мою думку, в документі потрібно **визначити дії**, які є плагіатом, що підпадає під дію цього Порядку.

Зазвичай закон визначає не лише дію, яка становить собою правопорушення, а й **суб'єктивну сторону правопорушення (*mens rea*)**, тобто намір, із яким вчиняється така дія (див. обговорення суб'єктивної сторони нижче). Аналізуючи студентський кодекс честі, в якому є ряд покарань, найсуворіше з яких – це відрахування чи скасування наукового ступеня, відсотковий показник плагіату і намір, із яким було вчинено таку дію, зазвичай є важливими для визначення тяжкості покарання. Коли можливих наслідків є лише два – скасування ступеня або інших переваг наукової роботи чи ні – видається особливо важливим визначити достатню дію і вимоги до суб'єктивної сторони (наміру) для настання такого наслідку.

---

¹ Професор Фридерик Цолль є Професором права як в Ягеллонському університеті в Польщі, так і в Оснабрюцькому університеті в Німеччині. Упродовж майже 15 років професор Цолль виконував функцію проведення розслідування і покарання з дисциплінарних питань у Ягеллонському університеті, спершу по відношенню до студентів та згодом щодо викладачів, багатьох із яких звинувачували в плагіаті. У Ягеллонському університеті є кілька програм співпраці з українськими університетами, і професор Цолль багато працював в Україні, тому він досить добре знайомий з освітньою системою України, у тому числі з тим, як вона розвивалася протягом останніх двох десятиліть.

5. Ніде серед пронумерованих «порушень» я не побачила посилання на **«гострайтинг» або «написання роботи на замовлення»**, під чим мається на увазі сплата певної суми, щоб хтось інший написав роботу на замовлення для когось. В проекті Порядку не знайшла нічого, що стосувалося б ситуацій, подібних на гострайтинг та написання робіт на замовлення. Я усвідомлюю, що докази таких ситуацій дещо відрізнялися б від доказів плагіату. Проте здається, що такі ситуації є достатньо поширеними, щоб включити їх до предмету розгляду документа.

Я бачу поняття «фабрикації» і «фальсифікації». Можливо під цими поняттями малися на увазі вигадкування академічних статей і їх використання як посилань, хоча вони насправді не існують? Я ніколи не чула, щоб це були поширені практики. Напевно, на увазі могли мати фабрикацію чи фальсифікацію результатів експерименту чи даних опитування, що дійсно трапляється.

- Б. З одного боку, добре запровадити певну процедурну основу. З іншого боку, можливо слід передбачити **варіанти, коли перегляд часових обмежень чи «виправлення» процедурних дефектів є доречними**. У пункті 2.6 викладені раціональні аспекти, які потрібно включити до скарги як задля забезпечення роботи Комітету з питань етики, так і задля гарантування справедливого відношення до обвинуваченого. Проте у поєднанні з Частиною 2.8, у якій викладені причини залишення скарги без розгляду, здається, має бути певна гнучкість у роботі Комітету з питань етики, щоб особа, яка подає скаргу, могла «виправити» скаргу, якщо якусь інформацію було випущено. Було би корисно зробити крок назад і поміркувати над «правилом розумного підходу», яке б дозволило Комітету з питань етики провести загальну оцінку початкової скарги, щоб подивитися, чи вона є «легітимною», а тоді спробувати отримати додаткові подробиці, якщо чогось бракує. Подібним чином, Частина 2.8 посилається на подання оригіналів чи належним чином нотаріально завірених копій. Мені здається, що це ще один випадок, коли Комітет із питань етики можна було би уповноважити просити особу, що подає скаргу, надати додаткову інформацію у належній формі.

У пункті 2.4 також визначено **часові рамки для ухвалення рішення**. Речення «У разі проведення додаткової експертизи час на її проведення не враховується до строків розгляду ...» можливо вирішує ситуацію, коли третя сторона спричинює затримку щодо ухвалення рішення Комітетом із питань етики.

Попередні пункти стосуються **варіантів, коли Комітет із питань етики може «виправляти»**. У пункті 2.15 зазначено, що обвинуваченого мають повідомляти про засідання за п'ять днів до дати його проведення. Проте ніде не зазначається варіант, коли обвинувачений може попросити про проведення такого засідання в іншу дату, якщо є вагомі причини, які не дозволяють такій

особі прийти на засідання у той день. З одного боку, я розумію, що розробники проекту Порядку не хотіли давати можливість зловживати процесом. З іншого боку, дійсно можуть існувати причини, чому певна дата не підходить. Чи достатньо п'яти днів для підготовки? І чи в обвинуваченого є право заздалегідь дізнатися про «обвинувачення» і про те, що буде представлено?

Загалом я пропоную **пройтися по всьому Порядку і подумати над тим, чи всі такі часові обмеження і процедурні вимоги не нівелюють бажаний баланс між гнучкістю з метою подолання «технічних моментів» і базовими принципами, що гарантують відсутність затягування процесу і зловживань.**

- В. Тягар доказування і обсяг необхідних доказів.** Я звикла до документів, пов'язаних із фактичними рішеннями, які зазначають наскільки повними мають бути докази, наприклад, у нашій системі – це чіткі і переконливі докази на противагу наявності більш вагомих доказів. Я також невпевнена, що мається на увазі в Частині 2.25, коли говориться про те, що «будь-які документи» не є вирішальними. Якщо хтось скопіював кілька сторінок письмової роботи іншої особи і помістив їх у свою дисертацію та є належним чином визнана копія більш раннього документа, я не розумію, для чого потрібні додаткові докази. У цьому параграфі я посиляюся на те, наскільки чіткими є докази плагіату. Також див. обговорення нижче про те, якою має бути *mens rea*, тобто суб'єктивна сторона порушення.

Я не зовсім розумію значення і силу абзацу 5 пункту 2.6. Цей пункт стосується надання порівняльної таблиці з текстом дисертації та текстів джерел, звідки ймовірно було взято плагіат. Мені незрозуміло, чи документ пропонує, що Комітет із питань етики і доповідач мають обмежуватися текстом, поданим скаржником, чи вони можуть проводити подальше розслідування. Я припускаю, що розробники проекту Порядку не мали на увазі, що скаржник по суті має стати слідчим і прокурором та що від скаржника очікується надання комплексних доказів плагіату. На мою думку, стандартом має бути надання «достатніх» доказів про плагіат скаржником, щоб Комітет із питань етики міг ухвалити рішення про проведення розслідування. На мою думку, Комітет із питань етики і доповідач мають мати можливість розпочати розслідування, яке розглядатиме не лише текст, зазначений у початковій скарзі. Здається, що саме це мається на увазі, коли згадується залучення експертів. Мені видалося трохи незрозумілим, чому абзац 3 пункту 2.8 дає можливість залишити скаргу без розгляду через недостатність поданих таблиць.

- Г. *Mens rea*/злочинний намір (суб'єктивна сторона порушення):** Зі свого досвіду, можу сказати, що інколи рішення стосовно плагіату враховує відмінність між недбалістю, халатністю і навмисними діями. Наприклад, хтось веде записи, які називає перефразовуванням, але насправді це були дослівні абзаци з іншого джерела без лапок. У такому разі говорять про «недбалість», а не про намір, що

є більш переконливим, якщо це була невелика кількість слів у контексті загального об'єму документа загалом.

Мені також здається, що суб'єктивна сторона порушення стає проблемним питанням, якщо особа працює у складі дослідницької команди, яка проводить експерименти, коли різні дослідники проводили реальну роботу на місцях, а інша особа звітувала про результати. Чи такі ситуації відносяться до випадків, коли особа «мала би знати», що асистент/лаборант можливо фальсифікував дані?

Рівні провини у кримінальному і цивільному праві часто регулюються поняттям *mens rea* (суб'єктивної сторони правопорушення або наміру), з яким обвинувачений вчиняв дію. Правила професійної поведінки моєї правничої школи зазвичай вимагають, щоб студенти діяли навмисно або щонайменше «халатно». <https://www.law.edu/academics/catalog-announcements/2019/rules-of-professional-conduct.html#Violations>

У разі виявлення порушення наслідки можуть бути дуже суворими, наприклад, передбачати відрахування із закладу освіти, а для осіб, які вже отримали дипломи, порушення стандартів може призвести до скасування раніше наданого ступеня. Навмисна поведінка вимагає, щоб особа знала, що така дія порушує правила, наприклад, є плагіатом. Часто відповідно до правил достатньо, щоб особа, відповідальна за перевірку фактів, встановила, що обвинувачений діяв, усвідомлюючи наявність ризику про те, що це був плагіат. Розрізняють навмисну і халатну поведінку та недбалу поведінку, коли, на думку особи, відповідальної за перевірку фактів, немає достатньо доказів того, що особа «знала» або «усвідомлювала наявність ризику», що вчинена дія була порушенням, тобто відповідала визначенню плагіату. З іншого боку, якщо стандартом є недбалість, то достатньо, щоб орган, відповідальний за ухвалення рішення, дійшов висновку, що за таких обставин раціональна особа, наприклад, студент-аспірант, який подає дисертацію, «мав би знати», що в поданій роботі є плагіат.

Як зазначено вище, деякі випадки плагіату є настільки очевидними, наприклад, подання значних об'ємів дослівного матеріалу без лапок і, що ще гірше, навіть без посилання, що неважко побачити навмисність дій. Коли плагіат є не таким очевидним, обвинувачений часто стверджує, що він не усвідомлював, що це плагіат. У системі моєї правничої школи у недбалої поведінки можуть бути академічні наслідки, наприклад, оцінка, яка відображає, що студенти «мали би знати» про це. Проте порушення кодексу честі вимагає, щоб поведінка демонструвала нечесність або брак доброчесності чи спроможності бути правником, що призводить до вимоги про наявність навмисної чи халатної дії. Коли наслідком є скасування дисертації особи, яка вже отримала науковий ступінь, можна стверджувати, що рівень освіти є достатньо високим, щоб

обвинуваченого можна було притягнути до відповідальності за стандартом «мав би знати». Проте для цього також слід подумати про те, які на той момент знання про плагіат були в особи, яка подавала дисертацію в Україні.

Загалом, законодавство США досить помірковано застосовує «сувору відповідальність», тобто навіть немає значення, чи особа «мала би знати», тобто якщо виявиться, що дія відповідає визначенню плагіату, не буде проводитися дослідження суб'єктивної сторони порушення.

- Д. Для мене процедура **чіткіше визначає, як Комітет із питань етики проводить розслідування, ніж як «обвинувачений» захищається.** Хоча, можливо, зазначення у пункті 2.17 надання «усних та письмових пояснень» і достатньо. Тут також зазначено, що це можна зробити особисто або через представника, тому я припускаю, що інтереси особи може представляти адвокат? Чи є право проводити перехресний допит у якійсь формі щодо підняття питань, пов'язаних з оцінкою експертів і доказами у матеріалах справи? Я пропоную проаналізувати цей аспект з огляду виключно на те, що зазначено в документі про права обвинуваченого і процес захисту від обвинувачення у плагіаті.
- Е. Я вже зазначала, що схвалюю те, що документ передбачає можливість накладання санкцій на осіб, чия причетність чи недбалість могли дозволити «пройти» дисертації з плагіатом, наприклад, наукового керівника, членів ради. Я погоджуюся з тим, що це надзвичайно важлива частина національної кампанії за забезпечення академічної доброчесності.

Проте я отримала враження, що **документ не зазначає чітко, як такі «треті особи» можуть захистити себе,** так само як і у випадку з особою, що подала дисертацію на розгляд. Ймовірно, доречно було би детально проаналізувати процес, беручи до уваги те, що особами, яким потрібно захистити себе, може бути не автор дисертації, а радше інші учасники процесу. Мені здається ще ймовірнішим, що питання накладання на них санкцій призведе до міркувань про те, що вони «мали би знати». Чи це відповідальність наукового керівника впізнавати абзаци, які видаються підозрілими, наприклад, занадто добре написані чи видаються знайомими з якогось іншого джерела, та проводити подальше розслідування? Інколи плагіат може бути настільки очевидним, наприклад, частина документа написана в іншому стилі і є набагато «кращою» ніж решта тексту, що це має викликати сумніви. Або ж плагіат може бути взято з настільки відомої роботи, що будь-який кваліфікований науковий керівник у цій сфері має впізнати його. Проте я можу уявити також ситуацію, коли автор дисертації знайшов джерело іншою мовою, переклав його і представив як свою роботу, і це не те, що можна віднести до речей, які науковий керівник «мав би знати», і через що його слід покарати.

- Ж. Я також хочу підняти кілька питань про **юрисдикцію і сферу дії Порядку.**

1. Як зазначено вище, здається, що цей документ **обмежує свою сферу дії письмовими роботами, поданими як дисертація або інші публікації на основі дисертаційного дослідження, які також подавалися на здобуття наукового ступеня**. Я не знаю, чи сферу дії було обмежено через повноваження Агентства, чи з огляду на те, якими ми би були роботи для ініціювання процедури, щоб її реально можна було реалізувати, чи з якихось інших міркувань.

Я припускаю, що розробники проекту Порядку визначили, що обсяг процесу має стосуватися лише подання письмових матеріалів для обґрунтування отримання наукового ступеня. Ймовірно, можуть бути інші ситуації, коли плагіат є проблемою, що викликає занепокоєння про добросовісність вищих навчальних закладів, наприклад, якщо робота з плагіатом є причиною академічного просування, грошової винагороди чи частиною досьє для обґрунтування призначення на посаду. Мені було незрозуміло, чи обсяг процесу, передбачений цим Порядком, було обмежено через обмеження юрисдикції Агентства чи через прагнення займатися всім поступово.

Як зазначено в загальних рекомендаціях, я сподіваюся, що в майбутньому Агентство розгляне шляхи запровадження навчання про загальну академічну добросовісність і стандартів поведінки вищих навчальних закладів, які будуть на цьому наполягати. Звісно, це передбачає розгляд питання плагіату при поданні будь-якої роботи під час навчання у вищому навчальному закладі (чи при подачі заявки на вступ або можливо в інших контекстах).

2. Виглядає так, що цей документ зосереджує увагу лише на авторстві і оригінальності дослідницьких даних і письмової роботи. Тому я припускаю, що наразі **розробники проекту Порядку не намагаються оцінити інші можливі форми зловживань у процесі подання і захисту дисертацій, наприклад, хабарі, «подарунки» рецензентам тощо**. Я розумію, що для таких речей потрібні дещо інші докази, тому раціонально залишити параметри цього документа такими, як вони є.
3. У пункті 3.2 зазначено, що голосування під час засідань Агентства **може бути закритим або відкритим**. Хоча може бути важко передбачати всі фактори, які можуть виникнути під час реалізації цієї політики, мені здається, що на початкових етапах впровадження Порядку слід зазначити хоча б якісь міркування, пов'язані з тим, чи голосування має бути відкритим або закритим. Вважаю, що навіть якщо буде визначено, що обговорення може проводитися під час закритого засідання, обвинувачений має право знати кількість осіб, які проголосували за і проти, і така інформація має бути доступна широкій

громадськості. Також слід подумати про те, чи мають вестися записи про те, як голосували особи, відповідальні за ухвалення рішення, якщо засідання закрите. Можуть бути вагомими аргументи, чому це не слід робити, проте, на мою думку, це може поставити під сумнів прозорість і віру у справедливість процесу, тому потрібно хоча б вести записи про те, як голосували особи, та надати такі записи обвинуваченому і, можливо, всім бажаючим.

И. Додаткові питання щодо форми проекту Порядку:

1. Вище я згадувала про необхідність додати **частину з визначеннями**. Це особливо важливо щодо визначення плагіату і відповідної суб'єктивної сторони порушення (наміру).
2. Я пропоную пронумерувати **абзаци в межах підпунктів цифрами або літерами**. Так буде простіше визначати частину Порядку, на яку робиться посилання.
3. **Довжина речень і порядок у межах секцій**: Загалом пункти і речення в пунктах подані в логічній послідовності. Проте гадаю, що пункт 1.3 був би простішим для розуміння, якби останнє речення про часові обмеження для оприлюднення рішень спеціалізованих вчених рад було би першим реченням, а тоді йшли б матеріали, представлені в попередньому реченні про те, як це робиться. Крім того, перше речення дуже довге, тому воно є трохи складним для розуміння. Можливо, варто було би проглянути весь документ і подивитися, чи є речення, які стали незрозумілими через довжину, і відповідно чи можна їх розбити на кілька менших речень.
4. У деяких пунктах є кілька підрядних речень, розділених комами, наприклад, в пункті 2.1. **Якщо в межах паралельних підрядних речень є коми, текст був би простішим для розуміння, якби такі речення відокремлювалися крапкою з комою.**

К. **Незначні аспекти миви**. Найважливіше, звісно ж, щоб документ був зрозумілим українською мовою і щоб терміни, що використовуються, були зрозумілими і вдало підібраними українською мовою. Нижче я зазначаю кілька аспектів, які можливо стосуються тексту перекладу англійською мовою і не є проблемними в тексті оригіналу.

1. В англійському тексті дещо спантеличує зазначення **подання до Комітету з питань етики як «оскарження»** рішення про присудження чи відмову в присудженні наукового ступеня. Процес радше нагадує «скаргу» щодо процесу. Я зазначаю, що це спантеличує, оскільки далі по

тексту є посилання на «оскарження» початкового рішення стосовно скарги.

2. У пункті 2.8 йдеться про рішення про «**залишення скарги без розгляду**». В юридичних документах англійською мовою ми можемо сказати, що «було недостатньо доказів, щоб ініціювати дію за скаргою, чи що скарга не підпадає під сферу дію Порядку».
3. У пункті 2.14 мова йде про «**мотивований висновок**». Можливо, краще сказати «висновки, що спираються на підтверджуючі докази і обґрунтування»?

У разі наявності такого комплексного документа як цей, який бере до уваги багато різних аспектів, зазвичай корисно проводити **послідовні перегляди, зосереджуючись на одному аспекті за раз**. Наприклад, у тексті я описую свої міркування щодо того, що зазначено в документі з огляду на захист особи, чия наукову роботу ставлять під сумнів, і з огляду на захист третьої особи, наприклад, наукового керівника, якщо така особа може постраждати від наслідків у результаті ухвалення рішення про наявність плагіату в дисертації, науковим керівником якої ця особа була. Також має бути баланс між тим, що чітко зазначено в документі, і тим, що вирішується у кожному конкретному випадку в ході впровадження порядку. Я недостатньо знаю про українську юридичну систему, щоб знати про наявність процесів і повноважень, які «повинні» мати місце для уможливлення впровадження Порядку і які повноваження щодо розробки порядку має Агентство. Я не знаю, чи є якийсь загальний закон про адміністративні процедури, який міг би заповнити можливі прогалини в роботі.

ДОДАТОК А: ПОРЯДОК СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

ПРОЕКТ

ПОРЯДОК

скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня

I. Загальні положення

1.1. Цей Порядок регулює процедуру оскарження та скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня в разі виявлення в дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації, інших порушень академічної доброчесності, визначених законодавством про освіту (далі – порушень академічної доброчесності).

1.2. Оскарження та скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня проводиться відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», цього Порядку, Статуту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національного агентства) та інших актів законодавства. Закон України «Про звернення громадян» застосовується до провадження в частині, не врегульованій Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» та цим Порядком.

1.3. Заклади вищої освіти (наукові установи) забезпечують реалізацію права на оскарження рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня, зокрема, шляхом офіційного оприлюднення у форматі відкритих даних на своїх офіційних веб-сайтах в розділі, у якому міститься інформація про діяльність спеціалізованих вчених рад, їх рішень про присудження, відмову в присудженні наукового ступеня, а також направлення таких рішень в електронному вигляді Національному агентству не пізніше трьох днів після їх прийняття. Національне агентство оприлюднює рішення спеціалізованих вчених рад про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня на своєму офіційному веб-сайті не пізніше наступного робочого дня з дня його одержання.

1.4. Інформація та документи, що оприлюднюються на офіційному вебсайті Національного агентства з метою висвітлення процедури та результатів розгляду питань щодо скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, поширюються в режимі вільного, безоплатного, прямого та неавторизованого доступу з можливістю скачування.

1.5. З метою встановлення факту наявності або відсутності порушень академічної доброчесності в дисертації (науковій доповіді, монографії, що подавалася на здобуття наукового ступеня) та/або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, Національне агентство має право формувати реєстр експертів, залучати експертів з реєстру, формувати експертні групи (в тому числі із залученням зарубіжних експертів), звертатися для отримання необхідної інформації до центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, УкрІНТЕІ, інших державних та недержавних органів, установ, організацій.

II. Розгляд скарги на рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня Комітетом з питань етики Національного агентства

2.1. Право на звернення до Комітету з питань етики Національного агентства (далі – Комітет з питань етики) із заявою про оскарження рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня у разі виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації порушень академічної доброчесності має будь-яка особа. Фізичні особи здійснюють зазначене право особисто або через представника, юридичні особи – через уповноважених представників, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання – через своїх керівників або представників. Подана скарга не може бути відкликана.

У разі виявлення повідомлень про зазначені порушення у засобах масової інформації або з інших джерел ініціювати відповідне провадження має право член Національного агентства.

2.2. З дня набрання чинності цим Порядком у випадку оскарження до Комітету з питань етики рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня, ухваленого не раніше 06.09.2014 р. з питань, визначених пунктом 2.1 Порядку, її розгляд та вирішення здійснюються відповідно до положень зазначеного Порядку.

2.3. Якщо до Комітету з питань етики надійде звернення із заявою про оскарження рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня, прийнятого у строки з 24.08.1991 р. по 05.09.2014 р. з питань, визначених пунктом 2.1 Порядку, її розгляд здійснюється відповідно до положень цього Порядку. Але у такому

випадку Комітет з питань етики може внести подання, а Національне агентство ухвалює рішення про встановлення факту наявності у конкретній дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, порушень академічної доброчесності. Установлення такого факту не передбачає настання негативних наслідків, перелічених пунктами 4.12, 4.15 та 4.17 цього Порядку, але враховується Національним агентством під час акредитації навчальних програм, інституційної акредитації, або реалізації інших законних повноважень та доводиться до відома керівника закладу, підприємства, установи, організації, у якій працює відповідна особа, а якщо вона є керівником – до відома керівника вищого органу.

Позбавлення особи наукового ступеня у такому випадку відбувається відповідно до законодавства України за поданням Національного агентства до повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки.

2.4. Комітет з питань етики розглядає скаргу на рішення спеціалізованої вченої ради не пізніше двох місяців із дня її надходження. Цей строк може бути продовжений Комітетом з питань етики на 30 днів у разі потреби додаткової перевірки обставин та/або матеріалів справи, проведення експертизи. У разі проведення додаткової експертизи час на її проведення не враховується до строків розгляду скарги Комітетом з питань етики.

2.5. Скарга з питань, що віднесені до компетенції Комітету з питань етики, подається у письмовій формі на ім'я та за адресою Національного агентства та надходить до Секретаріату. Секретаріат Національного агентства протягом трьох днів передає скаргу до Комітету з питань етики.

Скарга, після прийняття Національним агентством рішення про початок роботи відповідного сервісу, також може бути подана з використанням кваліфікованого електронного підпису (далі – КЕП).

2.6. Скарга має містити:

- найменування органу, до якого подається скарга;
- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, яка подала скаргу, місце її проживання (перебування), контакти (електронна адреса, номери телефонів тощо);
- дату ухвалення рішення, на яке подається скарга, та його номер (за наявності у скажника);
- прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) автора та назву дисертації (наукової доповіді, монографії, що подавалася на здобуття наукового ступеня) та/або наукової публікації (-й), що подавалася (-лися) для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, рік захисту, назву спеціалізованої вченої ради;

- причини, з яких особа не погоджується з рішенням спеціалізованої вченої ради, а також матеріали, та (або) документи, які обґрунтовують ці причини (у випадку академічного плагіату подається таблиця із зазначенням тексту захищеної дисертації (наукових публікацій) та відповідних текстів джерел наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства);

- вимоги щодо суті рішення за результатами розгляду скарги;

- підпис особи, яка подала скаргу та дату підпису (крім випадків, коли скарга подана з використанням КЕП).

Якщо скарга подається представником особи, то до неї додається документ, що підтверджує його повноваження (якщо скарга подана з використанням КЕП – сканкопія документа).

До скарги, за необхідності, додаються інші документи по її суті.

2.7. Попередній розгляд скарги здійснює доповідач, визначений головою Комітету з питань етики протягом десяти днів із моменту надходження скарги до Національного агентства.

За результатами попереднього розгляду скарги доповідач вносить на розгляд Комітету з питань етики пропозицію щодо залишення скарги без розгляду або відкриття провадження у справі.

2.8. Комітет з питань етики приймає рішення про залишення скарги без розгляду, якщо:

- скарга не підписана чи не містить прізвища, імені, по батькові (за наявності) особи;

- скарга не містить відомостей про місце проживання (місце перебування, місцезнаходження) особи;

- скарга не містить матеріали та (або) документи, які обґрунтовують причини скарги (у випадку академічного плагіату – не містить таблиць із зазначенням тексту захищеної дисертації (наукових публікацій) та відповідних текстів джерел наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства);

- дисертація (наукова доповідь, монографія) із назвою, зазначеною у скарзі, до захисту в Україні не подалась;

- є рішення суду, що набрало законної сили, у справі за позовом особи, або іншого суб'єкту про скасування (визнання нечинним) рішення спеціалізованої вченої ради, скарга на яке подана до Комітету з питань етики;

- скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи.

2.9. У разі відкриття судом провадження у справі за позовом особи про скасування (визнання нечинним) рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня у разі виявлення порушень академічної доброчесності, скаргу на яке подано до Комітету з питань етики, останній призупиняє розгляд скарги.

Рішення суду про скасування (визнання нечинним) рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня в разі виявлення порушень академічної доброчесності, яке набрало законної сили, є підставою для залишення Комітетом з питань етики скарги без розгляду.

2.10. У разі відсутності підстав для залишення скарги без розгляду Комітет з питань етики приймає рішення про відкриття провадження та витребування копії атестаційної справи здобувача із центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки або спеціалізованої вченої ради.

2.11. За необхідності Комітет з питань етики одночасно із прийняттям рішення про відкриття провадження або після прийняття такого рішення доручає Секретаріатові Національного агентства здійснити додаткову експертизу скарги і доданих до неї матеріалів.

2.12. Проведення додаткової експертизи доручається експертам із реєстру Національного агентства відповідно до порядку, який затверджується Національним агентством. Забезпечення експертів необхідними матеріалами для їх роботи, оплата праці та відшкодування витрат на їх відрядження здійснюються Національним агентством.

2.13. Упродовж 5 робочих днів з дня відкриття провадження Секретаріат Національного агентства забезпечує оприлюднення на офіційному веб-сайті Національного агентства інформації про скаргу за якою відкрито провадження та надсилає повідомлення про відкриття провадження, копію скарги і доданих до неї матеріалів до закладу вищої освіти, у спеціалізованій вченій раді якого було прийнято рішення про присудження (відмову у присудженні) наукового ступеня. Особа, стосовно якої вирішується питання про порушення нею академічної доброчесності, та інші учасники справи, перелічені в абзаці 3 п. 2.27 цього Порядку, мають право у будь-який час на підставі власної заяви ознайомлюватися із матеріалами скарги у Національному агентстві або закладі вищої освіти. Такі учасники мають право надати Національному агентству письмові пояснення щодо поданої скарги не пізніше як за 10 робочих днів до розгляду скарги по суті на засіданні Комітету з питань етики.

2.14. Доповідач, визнавши зібрані матеріали з перевірки скарги достатніми для її розгляду по суті, складає мотивований висновок і вносить питання на розгляд засідання Комітету з питань етики Національного агентства.

2.15. Особа, стосовно якої вирішується питання про порушення нею академічної доброчесності та інші учасники справи повідомляються про засідання Комітету з питань етики не пізніше ніж за 5 робочих днів до дня його проведення. Учасники справи мають право брати участь у засіданні, однак неприбуття таких учасників, належним чином повідомлених про засідання Комітету з питань етики, не перешкоджає розглядові скарги.

2.16. Інформація про дату, час і місце проведення засідання Комітету з питань етики та перелік питань порядку денного засідання оприлюднюються на веб-сайті Національного агентства не пізніше ніж за 5 робочих днів до його початку. В той же строк Секретаріат Національного агентства забезпечує оприлюднення на офіційному веб-сайті Національного агентства інформації про скарги, що виносяться на розгляд, а також надсилає повідомлення про проведення засідання до закладу вищої освіти, у спеціалізованій вченій раді якого було прийнято рішення про присудження (відмову у присудженні) наукового ступеня. Учасники справи вважаються належним чином повідомленими про дату, час і місце засідання у день оприлюднення відповідного оголошення на офіційному веб-сайті Національного агентства.

2.17. Особа, стосовно якої вирішується питання про порушення нею академічної доброчесності, та інші учасники справи мають право особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень щодо доказів порушення академічної доброчесності.

2.18. Повноваження представників мають бути підтверджені згідно з вимогами законодавства. Оригінали відповідних документів або їх належним чином засвідчені копії приєднуються до справи.

2.19. Подана скарга, матеріали її перевірки та висновок доповідача розглядаються на засіданні Комітету з питань етики у порядку, установленому Положенням про комітети Національного агентства, з урахуванням особливостей, визначених цим Порядком.

2.20. У разі наявності у члена Комітету з питань етики реального або потенційного конфлікту інтересів або за наявності інших підстав, що можуть свідчити про його упередженість під час розгляду скарги, за рішенням Комітету з питань етики він відводиться від розгляду відповідного питання.

Рішення про відвід приймається на підставі заяви учасника провадження про відвід члена Комітету з питань етики, яка може бути поданою не пізніше ніж за 2 робочі дні до дня проведення засідання, або заяви про самовідвід.

Член Комітету з питань етики не бере участь у вирішенні питання щодо власного відводу або самовідводу.

2.21. Розгляд питання порядку денного Комітету з питань етики починається з доповіді доповідача, який викладає підстави прийняття матеріалів до розгляду, встановлені та досліджені обставини, висновок по суті питання.

2.22. Запрошені учасники засідання, учасники справи, що розглядається, надають пояснення, відповідають на запитання лише після надання їм слова головуючим на засіданні Комітету з питань етики.

2.23. Особу, яка допустила порушення дисципліни на засіданні, головуючий попереджає про необхідність дотримання порядку на засіданні. Якщо присутні на засіданні особи протиправно перешкоджають його проведенню, головуючий на засіданні може прийняти мотивоване рішення про позбавлення їх права бути присутніми на засіданні.

2.24. У разі розгляду питання за відсутності на засіданні Комітету з питань етики запрошеної особи доповідач оголошує її письмові пояснення (за наявності).

2.25. Під час розгляду скарги будь-які документи про наявність або відсутність порушень академічної доброчесності в дисертації (науковій доповіді, монографії, наукових статтях) незалежно від видавника, не є вирішальними і враховуються в сукупності з іншими документами при прийнятті рішень відповідно до цього Порядку.

2.26. За результатами розгляду скарги на рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня Комітет з питань етики приймає рішення або сукупність рішень:

- внесення до Національного агентства подання про скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у зв'язку із виявленням порушень академічної доброчесності у дисертації або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня;

- внесення до Національного агентства подання про відповідальність наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів, які надали позитивні висновки про наукову роботу, голови відповідної спеціалізованої вченої ради, членів разової спеціалізованої вченої ради, закладу вищої освіти (наукової установи) відповідно до Закону України «Про вищу освіту» у зв'язку із виявленням порушень академічної доброчесності у захищеній дисертації (науковій доповіді, монографії) та (або) наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації;

- внесення до Національного агентства подання про відсутність підстав для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня (про скасування рішення спеціалізованої вченої про відмову у присудженні наукового ступеня) у зв'язку із відсутністю виявлених порушень академічної доброчесності у дисертації,

науковій доповіді, монографії або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня;

- внесення до Національного агентства подання про встановлення факту наявності у конкретній дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, порушень академічної доброчесності.

III. Порядок прийняття рішення Національним агентством за поданням Комітету з питань етики

3.1. Подання Комітету з питань етики розглядаються на засіданні Національного агентства.

3.2. Голосування під час засідань може бути закритим або відкритим відповідно до рішення членів Національного агентства, присутніх на засіданні.

3.3. На засіданнях Національного агентства мають право бути присутніми, крім членів Національного агентства, працівники Секретаріату Національного агентства, учасники справи, що розглядається, представники Міністерства освіти і науки України, керівники та представники закладів вищої освіти (наукових установ), спеціалізованих вчених рад, громадських об'єднань, засобів масової інформації за умови попередньої реєстрації та/або запрошення.

3.4. Особа, питання щодо якої має розглядатися Національним агентством, та скаржник повідомляються відповідним структурним підрозділом Секретаріату Національного агентства про дату, час і місце такого розгляду не пізніше ніж за п'ять робочих днів до його початку.

3.5. Інформація про дату, час і місце проведення засідання Національного агентства та перелік питань порядку денного засідання оприлюднюються на веб-сайті Національного агентства не пізніше ніж за п'ять робочих днів до його початку. В той же строк Секретаріат Національного агентства надсилає повідомлення про проведення засідання до закладу вищої освіти, у спеціалізованій вченій раді якого було прийнято рішення про присудження (відмову у присудженні) наукового ступеня. Учасники справи вважаються належним чином повідомленими про дату, час і місце засідання у день оприлюднення відповідного оголошення на офіційному веб-сайті Національного агентства.

3.6. Запрошені Національним агентством особи можуть брати участь у розгляді питання (справи) самостійно та/або через свого представника.

3.7. Повноваження представників мають бути підтверджені згідно з вимогами законодавства. Оригінали відповідних документів або їх належним чином засвідчені копії приєднуються до справи.

3.8. Неявка на засідання Національного агентства особи, питання про порушення якою академічної доброчесності має розглядатися за поданням Комітету з питань етики, або її представника за умови, що вони належним чином (поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, телефоном або телеграмою) повідомлені про дату, час і місце засідання, не перешкоджає розгляду питання по суті.

3.9. Учасники засідань Національного агентства реєструються в обов'язковому порядку.

3.10. Учасникам засідання Національного агентства та особам, запрошеним на засідання, забороняється переривати доповідачів та інших виступаючих, коментувати доповіді та виступи, робити репліки та в інший спосіб перешкоджати проведенню засідання Національного агентства. Вони мають право коментувати доповіді та виступи після надання слова головуючим на засіданні.

3.11. Національне агентство за результатами розгляду подання Комітету з питань етики приймає рішення або сукупність рішень:

- затвердити (не затвердити) подання Комітету з питань етики та скасувати рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у зв'язку із виявленням порушень академічної доброчесності у дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації; залишити без змін рішення спеціалізованої вченої ради;

- затвердити (не затвердити) подання Комітету з питань етики та скасувати рішення спеціалізованої вченої ради про відмову в присудженні наукового ступеня у зв'язку із відсутністю порушень академічної доброчесності у дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації; залишити без змін рішення спеціалізованої вченої ради;

- затвердити (не затвердити) подання Комітету з питань етики та позбавити наукового керівника (консультанта), та/або офіційних опонентів, які надали позитивні висновки про наукову роботу, та/або голову відповідної спеціалізованої вченої ради права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а заклад вищої освіти (наукову установу) акредитації відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради та права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік у випадку виявлення порушень академічної доброчесності у дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, якщо захист відбувся у постійно діючій спеціалізованій вченій раді;

- затвердити (не затвердити) подання Комітету з питань етики та встановити (не встановити) факт наявності у конкретній дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, порушень академічної доброчесності;

3.12. З дня скасування Національним агентством рішення спеціалізованої вченої ради про присудження особі наукового ступеня такій особі припиняються будь-які доплати, надбавки, заохочення, інші платежі, а також нематеріальні переваги, обумовлені присудженням їй відповідного наукового ступеня.

Національне агентство вносить подання до повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки про позбавлення відповідної особи наукового ступеня. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки скасовує такий наказ (повністю або у відповідній частині) не пізніше як на десятий робочий день з дня надходження подання від Національного агентства.

3.13. Рішення Національного агентства, ухваленого за результатами розгляду подання Комітету з питань етики оприлюднюється на офіційному вебсайті Національного агентства. Копія рішення Національного агентства у семиденний строк з дня ухвалення вручається чи надсилається скаржнику або його представнику, дисертанту, спеціалізованій вченій раді, закладу вищої освіти (науковій установі).

3.14. Особа, яка зверталася із скаргою та особа, рішення спеціалізованої вченої ради про присудження якій наукового ступеня було скасоване Національним агентством, мають право ознайомитися з узагальненим висновком Національного агентства після скасування ним рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня. Копія такого висновку надається в місячний строк.

3.15. Якщо рішення спеціалізованої вченої ради про відмову в присудженні наукового ступеня скасовано Національним агентством у зв'язку не виявлення порушень академічної доброчесності в дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, така дисертація може бути подана здобувачем до захисту повторно в іншу спеціалізовану вчену раду з призначенням інших опонентів для її розгляду.

3.16. Якщо рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня скасовано Національним агентством у зв'язку із виявленням порушень академічної доброчесності в дисертації (науковій доповіді, монографії) та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, така дисертація не може повторно подаватися до захисту.

3.17. Витрати, понесені Національним агентством під час перевірки скарги, яка виявилася завідомо безпідставною або містила завідома неправдиві відомості, можуть бути стягнуті з скаржника у судовому порядку на підставі статті 27 Закону України «Про звернення громадян».

IV. Оскарження рішення Національного агентства

4.1. Рішення Національного агентства за результатами розгляду подання Комітету з питань етики може бути оскаржене у порядку, визначеному Національним агентством, який має бути оприлюднений. За результатами розгляду скарги Національне агентство приймає обґрунтоване рішення про повне або часткове задоволення скарги, або про залишення поданої скарги без задоволення.

4.2. Рішення Національного агентства може бути оскаржене в установленому порядку в суді.

V. Прикінцеві положення

5.1. Комітет з питань етики починає розгляд заяв про оскарження рішення спеціалізованої вченої ради про присудження (відмову в присудженні) наукового ступеня через 2 місяці з моменту набрання чинності Порядку.

5.2. Особа, що має науковий ступінь, може будь-коли, але не пізніше початку розгляду скарги щодо неї Комітетом з питань етики, відмовитись від наукового ступеня, подавши Національному агентству відповідну нотаріально завірнену заяву в довільній формі. Протягом п'яти робочих днів з дня одержання заяви Комітет з питань етики вносить Національному агентству подання про скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження особі наукового ступеня та позбавлення її відповідного наукового ступеня.

5.3. Національне агентство на найближчому засіданні своїм рішенням скасовує рішення спеціалізованої вченої ради про присудження особі наукового ступеня та вносить подання до повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки про позбавлення такої особи наукового ступеня.

Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки скасовує такий наказ (повністю або у відповідній частині) не пізніше як на десятий робочий день з дня надходження подання від Національного агентства.

5.4. У разі скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження особі наукового ступеня за її добровільною заявою, перевірка дисертації (наукової доповіді, монографії, що подавалася на здобуття наукового ступеня) та наукових публікацій, що подавалися для присудження наукового ступеня, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, на наявність порушення академічної доброчесності не проводиться.

5.5. Позбавлення особи наукового ступеня за її ініціативою розцінюється як прояв академічної доброчесності.

ДОДАТОК Б: БІОГРАФІЯ ЛІІ ВОРТЕМ

Лія Вортем приєдналася до викладачів Католицького університету Америки в 1981 році та отримала статус почесного професора у 2013 році. Протягом 1981-1990 років вона була клінічним координатором, протягом 1990-1995 років – заступником декана із зовнішніх питань та зв'язків зі студентами, а також викладала курс професійної відповідальності правника, кримінального права та під час практики у програмі юридичної клініки. Упродовж свого першого року роботи в Католицькому університеті Америки вона була членом Комітету студентів та викладачів, який займався переглядом проекту Кодексу честі, запропонованого студентами, і відтоді академічна доброчесність завжди була у сфері її інтересів. Протягом 32 років перебування у складі викладачів Католицького університету Америки вона очолювала та інакшим чином долучалася до діяльності всіх комітетів, які займалися переглядом Кодексу честі правничої школи Католицького університету Америки та працювали над системою його впровадження. Упродовж років вона виконувала різні функції у системі забезпечення доброчесності і дисципліни своєї правничої школи: радник при студентській раді з питань доброчесності; «призначений декан» для ухвалення рішень щодо того, чи є достатньо доказів для продовження розгляду дисциплінарної справи; та після того, як вона покинула адміністрацію, – «публічний захисник», який консультує студентів, якщо піднімається таке питання.

Професор Вортем і далі керує Американською юридичною програмою (ALP) в Ягеллонському університеті у Кракові, Польщі, де штатні та позаштатні викладачі Католицького університету Америки викладають вступ до американського права для студентів-магістрів і випускників Ягеллонського університету, а також для студентів, які здобувають ступінь магістра права (LL.M.). ALP та IBTSLP є компонентами програми магістра права (LL.M.), що пропонується спільно Католицьким університетом Америки і Ягеллонським університетом, якою професор Вортем керує з 2003 року. Як ALP, так і програма LL.M. мають кодекси честі для студентів, які було розроблено на основі кодексу честі Католицького університету Америки, і професор Вортем відповідає за навчання студентів доброчесності відповідно до цих кодексів, а також за впровадження та застосування цих кодексів на практиці. Це завдання та інші подібні повноваження під час викладання в Католицькому університеті Америки у Вашингтоні передбачають роботу зі студентами, викладачами і персоналом закладів вищої освіти щодо їхніх обов'язків і зобов'язань у забезпеченні не лише виконання правил, викладених у кодексі честі, а й дотримання загальних цінностей, передбачених цим кодексом.

Протягом 2008-2014 років професор Вортем була запрошеним міжнародним науковцем Академічної програми вчених (Academic Fellows Program - AFP), яка фінансувалася Програмою підтримки вищої освіти Інституту відкритого суспільства (Open Society Institute). Місія AFP полягала у посиленні вищої освіти шляхом інвестування в молодих викладачів у 14 дисциплінах (у тому числі право) на території від Кавказу до Монголії, з особливою увагою на покращенні досліджень та викладання. AFP щорічно проводила два тренінги і конференцію з обміну для учасників. Деякі учасники AFP були

викладачами-новаторами, які викладали курси із проведення досліджень та письма і розробляли нові академічні програми у своїх університетах. Навчальні курси про плагіат і попередження плагіату, а також загальний розвиток культури академічної доброчесності були серед ключових завдань програми.

У 1996 році професор Вортем та професор Католицького університету Америки Кетрін Клайн співпрацювали з Ягеллонським університетом із метою запровадження першої успішної клінічної програми в Центральній Європі. Відтоді вона викладала, робила доповіді та надавала консультації у 34 країнах.

Вона активно співпрацювала із саморегулюючим органом правничої професії в Окрузі Колумбія (DC Bar) з правничих питань, у тому числі була головою Комітету з питань перегляду правил поведінки, Комітету етики і дисциплінарних комітетів. Вона також викладала обов'язковий курс для нових членів DC Bar, а також юридичну етику на курсах підвищення кваліфікації для юристів.

У червні 2008 року професор Вортем отримала медаль «*Zasłużony dla UJ*», що відзначає осіб, чиї послуги були надзвичайно корисними для Ягеллонського університету. У 2016 році викладачі Ягеллонського університету проголосували за вручення їй медалі «*Plus ratio quam vis*». У 2016 році вона отримала Офіцерський хрест Ордену за заслуги перед Польською Республікою за її внесок у розвиток юридичної освіти.

Професор Вортем випустилася з відзнакою та членством у товаристві «Phi Beta Карра» з Коледжу Макалестер, що в Сент-Полі, штаті Міннесота, та здобула ступінь юрис доктор (J.D.) у Гарвардській школі права. У 1995 році вона отримала звання Почесного громадянина від Коледжу Макалестер та була членом Опікунської ради коледжу у 1995-2001р.р.